

ADALET ŞURASI

Alev ALATLI Konuşma Metni
Ankara, 10-11 Ocak 2018

Biz adalet kavramını doğrudan Allah'tan alırız. İnsanı insan yapan tüm erdemler (*faziletler*), İlk Varlık'tan sâdır olan adâletten doğar. Yaratılanlar paylarına düşen adaleti ilahi hiyerarşi içindeki konumlarına göre alırlar. Nefsinin farkına varan insanoğlu, fıtrî faziletlerinin de bilincine varır.

Âlimler, adaletten doğan faziletleri çeşitli isimler altında ele alır, değişik sayılarla sınırlandırır. Benim rastladığım en sarîh özet, 1877'de yayınlanan Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin yargıç tanımıdır.

Mecelle, malûm, 1868-1876 yılları arasında, Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen İslamî özel hukuk kuralları kodeksi... Mecelle, bir yargıcın "hakîm, fehîm, müstakîm ve emîn, mekîn ve metîn" olması gerektiğini söyler.

"Hakîm, fehîm, müstakîm ve emîn, mekîn ve metîn" yani, "bilge ve bilgin, akıllı, anlayışlı, doğru, kendisine güvenilen, korkusuz, vakur, temkinli, metanetli ve dayanıklı" kürsü adeta bir peygamber postudur. Kürsüye çıkan yargıç, Allahü Teâla'dan sudûr eden faziletleri kendi nefsinde massetmiş olmalıdır ki, Hak'tan aldığı adaleti, halka hakkaniyetle dağıtabilsin.

Yargıç, itaatin muhalifi olan her itaatin batıl sayıldığını bilendir. Kendisine sunulan peygamber postuna "zaaflarından arınmadan, kemale ermeden, içine sinmeyen bir kararı vermemek cesaretini kendinde bulamadan", Hayrettin Ökçesiz hocanın veciz ifadesiyle "yedi günahından arınıp, yedi erdemin kisvesini giyinmeden" oturmayacaktır.

Yedi kebâirin başında Allah'ı inkâr etmenin, Allah'a şirk koşmanın geldiği malûm. Eliyazübillah, durum buysa, İlâhî Ceza caydırıcılığını yitirecek; nahak yere adam öldürmek veya sakat bırakmak, kul hakkına tecavüz, yetim malı yemek, hırsızlık, rüşvet, iftira, yalan, dedikodu gibi toplumun temeline dinamit koyan musibetleri önleyemeyecek demektir.

Nitekim Batı medeniyeti böyle bir süreçten geçti. Aydınlanma Çağı, Allah'ın varlığının bir hipoteze indirildiği, kâinatın merkezinden alındığı süreçtir. "*Hümanizm*" derler; insancılık, Allah'ın yerine insanın ikame edilmesi olayıdır.

"*Ne yapsalar boş göklerden gelen bir karar vardır.*" öyle mi, efendim? Aydınlanmacılara göre Sezai Karakoç üstad, yeniden formatlanması gereken insan modelidir. Hâsılı, "*hümanizm*" Batılılaşma sürecimizde Türkçe çeviriye kurban giden en müessif kavramdır. Anlamını bilmeden, telmihleri üzerinde düşünmeden ithal ettiklerimizden biridir. Bugün hâlâ "*hümanist*" sözcüğünü "*iyiliksever*" anlamında kullanır, insanın Allah'ın yerine talip olduğu bir dünya görüşü olduğunu iskalarız.

Türkçe konusunda çok ama çok dertliyim de, yeri değil.

Her neyse. Aydınlanma sürecinde nizamı âleme dair vahiyle nakledilen bilgiler reddedilir. Kâinatın ve dünyanın işleyişine, insanoğlunun *naturasına* dair yeni açıklamalar getirilir. Akıl ile vahyin arasına bir duvar örülür; din ile bilim bir daha asla bir araya gelemeyecek şekilde ayrılır.

Bilim adamlarının din adamlarını, din adamlarının bilim adamlarını yok saydıkları döneme girilir. Nedir bu nükleer bomba muhabbeti, yazıktır, günahdır denemez olur. Yapay zekâyı sorgulayacak tek bir din adamı çıkmaz. Sorgulamayı bırakın, öyle kopuktur ki ilişkileri, yapay zekânın ne olup olmadığını bilen bir din adamı da çıkmaz.

Böylece, dünyanın iki kutbundan birine aydınlanmanın tezgâhından geçener doluşur, diğerini aydınlanmanın tezgâhından geçmeyenler oluşturur.

Fizikî değil, ontolojik bir kutuplaşmadan bahsettiğimi anlıyorsunuz. Doğu-Batı, Kuzey-Güney hatta İslâm âlemi gibi kavramlar anlamsızlaşır, çünkü Aydınlanmanın ürünlerinin dünyanın en ücra köşelerine dağıldığı yaklaşık beş asırlık bir süreç söz konusudur. Diyeceğim, en geleneksel görüntü veren bir Budist'in su katılmamış bir "aydınlanmacı" olduğunu görebilirsiniz.

Her şeyden önemlisi, "aydınlanma" insanın eşrefi mahlûkat rütbesinin söküldüğü, yeni baştan yaratılması gereken maddesel bir yaratığa indirgendiği süreçtir. Aydınlanmacılar, beşeri faaliyetlerin "timarhane" olarak algıladıkları düzensizlikten çıkıp, "insan aklına uygun" yani tıkr tıkr işleyen mekanize bir dünya düzenine dönüşebileceğini düşünürler.

Tıkr tıkr işleyen dünya düzeninin bilimsel dayanağı Isaac Newton'un çağ açan 1687 basımı fizik kitabı "*Principia*"dır. "İnsan türünün şimdiye kadar yazdığı en önemli kitap" telakki edilen bu esere göre, dünya ve kâinat belirli parçacıklardan oluşur; mezkur parçacıkların hakkıyla gözlemlenmeleri ve çözümlenmeleri sonucunda ortaya çıkacak birkaç sade, basit ve kesin yasa ile "bütün"ü anlamak ve yeniden şekillendirmek mümkündür.

Newton fiziği, insanoğlunun gezegendeki serüvenini bambaşka bir mecraya sokar. Başta siyaset ve **hukuk** olmak üzere, çağdaş insanın zihnini formatlayan faaliyetlerin tümü, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, tarih, sanat, edebiyat hatta müzik, Newton fiziği kuralları doğrultusunda yapılır. Meselâ ekonomide, Newton parçacıklarının yerini Adam Smith'in "*homo economicus*"ları alır, kapitalist/liberal anlayış buradan neşü nema bulur.

Müzikte sesleri birkaç sade, basit, kesin notaya indirger, do ile re ve diğer notalar arasındaki sesler yok edilir. Peki, bozkırın tezenesini ne yaparsınız? *Kusurlu* sayar, adam gibi bir senfoni bestelemenin ilkel seslerden kurtulmanıza bağlı olduğuna önce kendinizi, sonra dünyanın diğer müzisyenlerini ikna edersiniz.

Newton'un -dünyada belirsizlik, bulanıklık yoktur, bir şey ya öyledir ya da öyle değildir; ya siyah ya da beyazdır, gri yoktur- bu dünya görüşü siyasette keskin ideolojiler ve onların pratikteki sonuçları olan toplum mühendisliği ile sonuçlanır. Hukuk sistemlerini yeniden şekillendirir. Neyin suç olup, neyin suç olmadığı kesin olarak belirlendiği sürece girilir.

Yedi kebâir böyle düşer. İlâhî Ceza caydırıcılığının yerini dönemin çıkarları doğrultusunda yeniden düzenlenen suç ve ceza tanımları ve onların matematiksel bir hassasiyetle maddeler, fıkralar şeklinde tanımlanmaya çalışıldığı süreç alır. Siyasilerle hukukçular görülmedik biçimde iç içe geçer, adeta sembiyotik bir yaşamda buluşurlar. Siyasetçi bütünün çıkarına olduğunu düşündüğü hareketi önerir, hukukçu yasal kılıfını hazırlar.

Yedi büyük günah, ufak tefek farklılıklarla semavi dinlerin üçünde de geçerliken, Modernite adalet anlayışını parçalar. Yepyeni bir insan görüşüne revaç verir. Bu görüş, insanoğlunun benmerkezci, saldırgan, bencil, rekabetçi, tüm davranışları ekonomik çıkarları tarafından yönlendirilen, buna karşın bir o kadar da güvensiz, korku dolu ve **mutlaka zapturapt altında tutulması** gereken bir mahlûk olduğu şeklindedir. Psikologlar, sosyologlar, hekimler birlikte el verirler, ana çocuk ilişkisi bile karşılıklı çıkarlarla açıklanır.

İnsanoğlunun doğuştan açgözlü olduğuna dair veri yoktur aslında; ama bu gerçek, Aydınlanma fırtınasını durdurmaz. Tersine, 1776'dan bu yana geçen 250 yılda tabiat kanunuymuş gibi tartışmasız kabul görür. Fisebilillah kavramı dünyanın hemen her yerinde dilden düşerken, ucunda maddi bir çıkar yoksa kimsenin bir göreve talip olabileceği, çıkarlarından feragat edebileceği düşünülemez olur.

Bakmayın siz, bizim ülkemizde bile iyileşmeye, reforma dönük hemen her toplantıya özlük haklarına ilişkin tartışmaların damgasını vurması da bundandır.

Olsun.

Gerçek şu ki, Türkiye, "Aydınlanma"nın güçlü rüzgârında savrulmamış, kendisini korumayı bilmiş ve bilen bir toplumdur. Hakkaniyet kavramını fenalıktan çekinmek, iyilik etmeye yatkınlık anlamında güzel vasıf olarak görmeye devam ediyoruz. Hakkaniyet duygusunun insanoğlunda doğuştan mündemiç olduğuna inanıyoruz. İnsanı ahlâklı ve iyi hareket etmeye yönelten devamlı ve değişmez manevi kuvvetin, fitri iyilik, iyi huy, iyi ahlak, iffet olduğuna dair imanımızı da sürdürüyoruz.

Şimdi sakın ola ki, bu söylediğimi milli duyarlılıklarımın kaynaklanan hüsnükuruntu olarak görmeyesiniz. Temenni bile değil, sağlamasını saha araştırmaları ile defalarca yaptığım verilerin sonucudur.

Allah razı olsun, Konda, son on iki yıldır (2005-2017) her ay, toplumun hâkim değerlerini belirleyen araştırmalar yayınlar. Bu ve benzeri araştırmalar, insanı bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olan, buna karşın ahkâm kesmekte sakınca görmeyen çevrelerin mesnetsiz hezeyanlarından koruyor.

Yeri gelmişken hemen söyleyeyim, son yıllarda birtakım mümtaz şahsiyetlerden sıkça duyduğumuz “geçmişte yargıya güven yüzde 70 idi, şimdi yüzde 30'lara düştü” mealindeki iddialar mesnetsizdir. Ola ki, uyaralım da daha iyisi olsun telaşı içinde ipin ucunu kaçıırız. Ne var ki, eli yükseltmek, münferit olayları bütüne mal etmek, pireyi deve yapmak, orantısız suç isnat etmek veya aklamak inanırlık katsayısını olumlu etkilemiyor. Özenli olmak lâzım.

Türkiye'ye gelince, anlaşılan o ki, toplumumuz adalet sistemini devlete havale ettiği bir vasatta, kendi değer ve inançları ile mutmain bir yaşam sürdürüyor. Sorun yok mu, tabii ki var; ancak bununla beraber, umut da var. Meğerki başka çaresi kalmasın, hukuk sistemini kullanmıyor. “Günah” ayrı, “ayıp” ayrı; “din” ayrı, “hukuk” ayrı şeklinde tanımlayabileceğim bu vasatta yaşıyor. Mahkemelerle ilişkisini “Allah eksik de etmesin, düşürmesin de” düzeyinde tutuyor. 2010 Mayıs itibariyle %66'sının, 2016 Mayıs itibariyle de %73'ünün mahkemeye işi olmamış. İş düşenlerin, 2010'da %36'sı, 2016'da %35'i güven azalmasından söz ediyor, yani, toplumun bütününe baktığınızda güven eksikliği %9'dan biraz fazla; 2010'da neydi ise, 2016'da o.

Devlet ve hukuk sistemi “ayıp” olarak tasnif edilen alanlarda yok. Örneğin, nikâhsız birliktelikler, eşcinsel eylemleri, komşu çekişmeleri gibi özde hiç onaylamadığı olayları mahkemeye taşıyor, aile büyükleri, olmadı kolluk kuvvetleriyle çözme yoluna gidiyor, cezası Allahü Teâla'ya havale ediliyor. Buna karşın, yalancı şahitlik, ruhsatsız inşaat, kaçak elektrik kullanımı, rüşvet gibi ucu devlete dokunan olumsuzlukları “suç” sayıyor %88...

Saha araştırmalarında ortaya çıkan “hayat böyle” diye de bir kalem var. “Hayat böyle” kadim Türkiye toplumunun binlerce yıllık birikimin ışığında durduğu yer.

Bu söylediklerim kanun tanımamak olarak anlaşılmasın. Kanun dışına çıkılmasını “namus” hariç, hiçbir meselede onaylamıyor. Mesele “namus” olunca, toplumun asgari %26'sı meseleyi kendi eline alıyor, yasalara bırakmıyor. “At, avrat, silah” önceliği, dört kişiden birisi için hâlâ geçerli.

Hâkim, savcı ve polislerin davranışlarının, sanığın (veya tanığın veya müdahilin) kimliğine bağlı olarak farklılaştığını ifade edenlerin oranı, 2010'da neydiyse 2016'da o ve dikkat! Bayağı yüksek: %56. Yaklaşık yarımız (%45) devletin yasaları kendisine yonttuğunu, devlet kurumları ile davalanması halinde kazanma şansının olmadığını düşünüyor. Ancak bu, “polis devleti” olduğumuz anlamına da gelmiyor, toplumun %67'si suç işlemedikleri sürece yasalar ve mahkemeler tarafından korunacaklarına inanıyorlar.

Suçun yapanın yanına kâr kaldığı inancını taşıyanların oranı %47... Bu oran bir yanıyla da mahkemelerden uzak durma tercihini teyit ediyor. Hükümetin denetlenebilirliğine ve kanunların anayasal denetimine yüksek oranda destek veriliyor. Keza, laiklik konusu da yüksek oranlarda destek buluyor.

Hâsılı, Türk İslam ontolojisinin mirası ülkeyi ayakta ve diri tutuyor.

Özgürlükler ile adalet arasında seçim yapmak durumunda kaldığımızda, adaleti seçmeye en azından daha uzun bir süre devam edeceğimizi görüyorum. Mülkümüzün temelini adalet, hukuk devletinin yediemininin siz yargıçlarımız olduğunu da görüyorum.

Lâkin Türk İslam ontolojisi yaman bir emanet. Bugün burada beni dinlemek suretiyle onurlandıran sizlerin yükünü düşündükçe ürperdiğimi itiraf edeyim. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hakan Atila davasını izledikçe daha da ürperiyorum.

Yardıma ihtiyacınız var. Bu yardım, kısa vadede donanım eksikliğinizi gidermenize katkıda bulunacak dil bilen araştırmacı, danışman, nasıl dersiniz artık, birilerinin emrinize istihdamı demek. Gönül ister ki, her birinizin üçer beşer kişilik araştırmacı kalemlerinizi olsun. Bu çok pahalı ise, aynı kategoride hüküm veren üç beş yargıcın birlikte kullanabilecekleri bir havuz da düşünülebilir. Giderek karmaşıklaşan bu dünyada "bilge ve bilgin" olmanın yolu kurumsal destekten geçer.

İkincisi, eğitim gibi, adalet de boşlukta tekevvün etmez. Dönemin ihtiyaçları, inançları, söylemleri, toplumsal zihniyeti, ekonomisi, hâkim dünya görüşleri ve dışışleri doğrultusunda şekillenen siyasi ve kültürel ortamları ıskalamayacak şekilde örgütlenmenin yolunu bulmalısınız.

Benim dedem 1908 yılında İstanbul Darülfünun'un bir şubesi olarak açılan Selanik Hukuk Mektebi mezunuydu. Ağır ceza reisi olarak hizmet ettiği uzun yıllarda tarafsızlığına hanel gelmesin diye evden çıkmadığı anlatıldı. İş değil.

Adalet yaşayan insan içindir, kitaplıkları dolduran kanun metinleri için değil. O, yazılı metinlerde salâh bulan Batıların işi. Siz, organik olmak zorundasınız.

Siz, mahkûm ettiğiniz suçlu ile de helâlleşmek zorundasınız. Çok mu ütöpk? Hayır. Angajman kurallarını bozmuyorsanız ütöpk değil. Hâkim, mahkûm ettiğinin ardından gözyaşı dökabiliyorsa hâkimdir; ölen hastasının ardından ağlayan hekim gibi. Roma hukukunun gözleri bağlı tanrıçası bize göre değil, kardeşlerim. Bizim gözlerimiz fal taşı gibi açık olmalıdır ki, büyük oyunu görebilelim.

Biz her yasal hakkın helâl olmadığını bilen insanlarız. Din ile hukuku büyük bir maharetle mezcedebilmiş olmamız da ondandır. Ola ki, o hanımın gözlerini bağlaması, yarattığı adaletsizleri görmemek içindir, bırakalım Aydınlanmacılar yüceltsinler.

Hukuk, ilâhiyat gibi gelişkin soyutlama melekesi gerektiren bir alandır. Kâinat tasavvuru gelişmemiş, hele de abuk sabuk Avatar filmleriyle büyümüş kuşaklara yasaları ezberletebilir ancak ruhunu geçiştiremezsiniz. Akli baliğ olmanın ötesinde yaşam tecrübesi gerektirir. Üstelik bizim çocuklarımız ana kuzusudur, hayatın arka sokaklarına kolay salmayız. Hal böyle olunca genç insanları kapsayamayacakları posta oturtmak, hem yargıç hem de yargılanan için zulüm olmaya devam edecektir.

Hukuk eğitimi, belirlenecek alanlarda lisans derecesi almış öğrencilerinin girebilecekleri yüksek lisans ve doktora programları seviyesine yükseltilmelidir. Bu teklifimin benim bilmediğim sakıncaları varsa, hiç değilse hukuk eğitimine girişin, nefesine güvenen borazancı başı hesabı serbest; çıkışın denetimli olduğu bir yöntem benimsenebilir.

Baro mutlaka elini taşın altına koymalı, çağdaş bir iş tanımı geliştirmelidir.

Ve nihayet, Türkçe; kendimce hayati bir Yargıtay kararının ne anlama geldiğini sökmek için Profesör Hakan Pekcanitez de dâhil beş akademisyenin kapısını çalmak zorunda kalan biri olarak, yargı mensuplarının anadillerine hâkim olmadıklarını, yabancı dillerde eğitim veren yüksekokulların bu rezalete tüy diktiklerini söyleyebilirim. Ama dediğim gibi, adalet sistemi boşlukta tekevvün etmez; ne bir hükümet, ne bir bakanlık, ne de bir sivil toplum örgütü veya mezhep veya tarikat tarafından oluşturulabilirler. Bu saydığım kurumlar, adalet sistemlerinin vebalini ne münferiden üstlenebilir ne de sorumlu tutulabilirler.

Tıpkı eğitim sistemleri gibi, adalet sistemleri de dinamik yapılanmalardır. Milli kurumların topyekûn katkısıyla, toplumun siyasi ve kültürel ihtiyaçları doğrultusunda, hedef saptırmadan oluşturulur, yeni ihtiyaçları karşılamak üzere değiştirilmeye hazır beklerler. İyileştirmenin ilk şartı, ciddiyettir. Onu süreklilik, ince ayar, adanmışlık izler.

Sözlerimi rahmetli Sakallı Celâl'i anarak bitireyim. "Bana bak Hamdullah Suphi" demişti zamanın Maarif Vekiline, "Meşrutiyeti denedik olmadı. Cumhuriyeti denedik olmadı. Bir de Ciddiyeti denesek? Ne dersin?"

Hazirundaki genç arkadaşlar için söyleyeyim, Sakallı Celâl, Ankara Atatürk Lisesi Müdürü Celal Yalınız, Hamdullah Suphi, Galatasaray Lisesinden sınıf arkadaşı Milli Eğitim Bakanı... Bu sözler memur açığını kapatmak isteyen Bakan beyin, Sakallı Celâl'den lise son sınıflarını hızlıca mezun etmesini istediğinde söylendi.

Kıssadan hisse: bir yerde bir çatlak varsa, mutlaka genişleyecektir.

Sabrınız için teşekkür ederim.

Alev ALATLI
Kapadokya Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanı